

Χρήσιμα βιβλία

Γιάννης Ρίτσος: *Εικαστικά, Με τον φακό του Πλάτωνα Μάξιμου*,
Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα 2002

Δελιβορριάς Ά., *Η Ελλάδα του Μουσείου Μπενάκη*, Αθήνα 2000

Καμπουρίδης Χ.- Λεβούνης Γ., *Νεοελληνική Τέχνη, 20ός αιώνας,
Ζωγραφική-Χαρακτική-Γλυπτική, Οι πολύτιμες συλλογές της Πινακοθήκης
Ρόδου*, Υπουργείο Αιγαίου, Αθήνα 1999

Κομίνη-Διαλέτη Δ., *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών: ζωγράφοι, γλύπτες, χαράκτες,
16ος-20ός αιώνας*, Μέλισσα, Αθήνα 1997-2000

"Κωστής Παρθένος", *Η Καθημερινή, Επτά Ημέρες*, 27 Ιουλίου 1997

Κωτίδης Χ., *Ελληνική Τέχνη, Η Ζωγραφική του 19ου αιώνα*,
Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1995

Λαμπράκη-Πλάκα Μ., *Εθνική Πινακοθήκη 100 χρόνια,
Τέσσερις αιώνες ελληνικής ζωγραφικής από τις συλλογές
της Εθνικής Πινακοθήκης και του Ιδρύματος Ευριπίδη Κουτλίδη*,
Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου, Αθήνα 1999

"Νίκος Εγγονόπουλος. Ζωγράφος και ποιητής",
Η Καθημερινή, Επτά Ημέρες, 25 Μαΐου 1997

Οι Έλληνες Ζωγράφοι, Από τον 19ο αι. στον 20ό, Μέλισσα, Αθήνα 1974

Οι Έλληνες Ζωγράφοι, 20ός αιώνας, Μέλισσα, Αθήνα 1976

Παπανικολάου Μ., *Ιστορία της Τέχνης στην Ελλάδα,
Ζωγραφική και Γλυπτική του 20ού αιώνα, Τόμος 1*, Αδάμ, Αθήνα 1999

Στεφανίδης Μ., *Ελληνομουσείον, Έξι Αιώνες Ελληνική Ζωγραφική,
Τόμος Α, Τόμος Β*, Μίλητος, Αθήνα 2001

Χαριάτη-Σιομάνη Κ., *Μαθητεύοντας κοντά στον Μπουζιάνη*, 1985

Χρήστου Χ., *Ελληνική Τέχνη, Η Ζωγραφική του 20ού αιώνα*,
Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1996

Η ιστορία *Ο κύριος Ζωγράφος, εγώ και η ζωγραφική* απευθύνεται
στους νεαρούς -αλλά και στους νέους!- επισκέπτες του Μουσείου Μπενάκη.
Με ήρωα έναν παράξενο ζωγράφο και τελικά την ίδια την τέχνη
της ζωγραφικής, τους προσκαλεί σε μία περιήγηση γνωριμίας
με τα έργα της Νεοελληνικής Ζωγραφικής. Την τελική της μορφή προσδιορίζει
κάθε φορά, συμπληρώνοντας τα κενά στις σελίδες, ο ίδιος ο αναγνώστης,
το "εγώ" του τίτλου, που γίνεται έτσι και ...συγγραφέας!

Εικονογράφηση και καλλιτεχνική επιμέλεια: Τάσος Σουλάκης

Εκτύπωση: Νηρέας Ε.Π.Ε.

© Μουσείο Μπενάκη – Εκπαιδευτικά Προγράμματα, Αθήνα 2007

ISBN: 978-960-7671-64-6

Ανεβαίνω μουρμουρίζοντας την τελευταία σκάλα του Μουσείου. Ο τρίτος όροφος έμεινε και τέρμα! Στην είσοδο της πρώτης αίθουσας κοντοστέκομαι, να πάρω ανάσα. Τρίβω τα μάτια. Πάνω από έναν πίνακα, ένα ανθρωπάκι τόσο δα μου γνέφει.

Σε περίμενα! Ζωγράφος. Βρίσκομαι εδώ για να με γνωρίσεις, να σου αποκαλύψω δηλαδή τι σημαίνει ζωγράφος.

Σιγά! Ζωγράφος θα πει.....

Και πόσα πράγματα ακόμα! Τι άνθρωποι είμαστε, ξέρεις; Πώς γινόμαστε ζωγράφοι; Πού και πότε, πώς και γιατί εργαζόμαστε και τι έργα δημιουργούμε;

Πήρε φόρα!

Μην ανησυχείς. Θα κάνουμε έναν περίπατο ανάμεσα στα έργα ζωγραφικής του ορόφου και να δεις πόσο καλύτερα θα με γνωρίσεις!

Μα, λογικά, εδώ θα υπάρχουν μόνο έργα Ελλήνων καλλιτεχνών απ' τα χρόνια της Επανάστασης και μετά, επιδεικνύω τη φρεσκοαποκτημένη γνώση μου για τις συλλογές στο κεντρικό κτήριο του Μουσείου Μπενάκη.

Η νεοελληνική ζωγραφική λοιπόν, που μπορούμε να πούμε ότι γεννήθηκε γύρω στα 1830, αμέσως μετά τη δημιουργία του ελληνικού κράτους, θα είναι το παράδειγμά μας. Προηγουμένως δεν υπήρχε ζωγραφική στο χώρο της σημερινής Ελλάδας;

Δύσκολα βάζει.

Θυμήσου τις εικόνες και τ' άλλα δείγματα εκκλησιαστικής ζωγραφικής απ' τα μεταβυζαντινά χρόνια καθώς και τις πολύχρωμες ζωγραφίες που διακοσμούν τα αντικείμενα λαϊκής τέχνης στους προηγούμενους ορόφους! Αν προσθέσεις τη ζωγραφική που καλλιεργήθηκε στα Επτάνησα, που δε γνώρισαν συνεχή οθωμανική κατοχή και ήταν σε στενή επαφή με τη Δύση, θα έχεις τους βασικούς προδρόμους της νεοελληνικής ζωγραφικής.

Ωραία τα λέει, μα βιάζομαι για τη βόλτα που μου υποσχέθηκε.

© Βρυζάκης, Ο όρκος στην Αγία Λαύρα, 1851, ελαιογραφία

Ξεκινάμε λοιπόν. Τι σκηνή διαδραματίζεται στον πίνακα; Φαντάσου πως βλέπεις θέατρο και περιγράψε μου τους ηθοποιούς, τα σκηνικά και τα κοστούμια, τη δράση.

Πρόσεξε τον τίτλο; Οι πρώτοι Νεοέλληνες ζωγράφοι ήταν φυσικό να εμπνέονται απ' τα επεισόδια και τους πρωταγωνιστές του πρόσφατου Αγώνα της Ανεξαρτησίας. Στην παράστασή μας λοιπόν ποιος πρωταγωνιστεί; Ξέρεις, ένας πρωταγωνιστής δεν είναι πάντα έμπυχος!

.....Το κατάλαβα από.....

Έτσι, ο Θεόδωρος Βρυζάκης, ορφανό του Αγώνα που σπούδασε τη ζωγραφική στην Ακαδημία Καλών Τεχνών του Μονάχου και παρέμεινε έπειτα εκεί, προβάλλει εδώ τον πρωταγωνιστή του με διάφορα μέσα, το φως και τη σκιά, τα χρώματα, τη στάση και την έκφραση των μορφών, τη θέση τους στο χώρο..., σαν σκηνοθέτης! Και το αποτέλεσμα; Πόσο αληθινό είναι;

Ο ζωγράφος πάντως, για να πετύχει ένα αληθοφανές αποτέλεσμα, έβαζε μοντέλα με αυθεντικές φορεσιές, όπλα -να, σαν αυτά στις προθήκες της αίθουσας! - και εξαρτήματα να ποζάρουν στο εργαστήρι του, όπου δούλευε με συνεργείο βοηθών.

Σωστό θέατρο! Οι ...ηθοποιοί όμως δεν ήταν ωραιότεροι απ' τους ταλαιπωρημένους αγωνιστές που υποδύονταν;

Πράγματι, τέτοια έργα εξιδανικεύουν την πραγματικότητα, την ωραιοποιούν δηλαδή.

Μα πού πήγε ο κύριος Ζωγράφος;

Βιάσου, ο Αγώνας μαίνεται στη θάλασσα εμπνέοντας και λαϊκούς δημιουργούς, που δεν έχουν σπουδάσει συστηματικά τη ζωγραφική, ν' απαθανατίσουν τις σημαντικές σελίδες του! Με βάση αυτά τα τρία έργα, προσπάθησε ν' ανακαλύψεις τα χαρακτηριστικά της λαϊκής τέχνης. Παρατήρησε με ποιον τρόπο σχεδιάζουν οι ζωγράφοι, τι χρώματα προτιμούν, πώς οργανώνουν τα θέματά τους μαζί για να συνθέσουν μία παράσταση, αν αποδίδουν την αίσθηση του βάθους...

.....
 .....

Τι θυμίζουν τα Ψαρά, όπως τα βλέπουμε από πάνω;

..... Ο Κουτσοδόντης ποιος είναι, ο ζωγράφος;

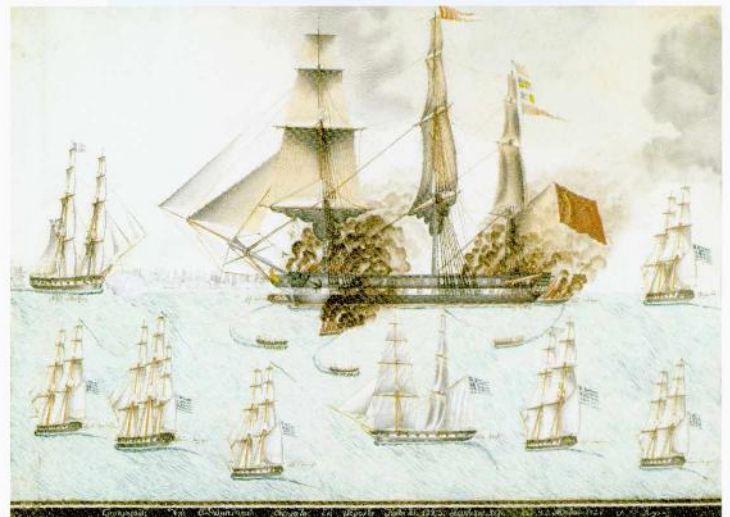
Ναι, αν και οι λαϊκοί καλλιτέχνες παραμένουν συνήθως άγνωστοι, "άνωνμοι". Όπως στα δημοτικά τραγούδια. Αλήθεια, καταλαβαίνεις με ποια τεχνική έγιναν τα έργα; Σίγουρα την έχεις χρησιμοποιήσει! Πάνω σε τι επιφάνεια εργάστηκαν οι ζωγράφοι και με τι είδους χρώματα;

Πάνω σε .....

με χρώματα που ανακάτεψαν με .....

Γι' αυτό μιλάμε για υδατογραφίες ή ακουαρέλες. Αντίθετα, στις ελαιογραφίες, όπως ο "Όρκος", τα χρώματα, αναμειγμένα με ειδικά λάδια, απλώνονται σε χοντρό ύφασμα, το μουσαμά, ή σε ξύλο δίνοντας ένα πολύ πιο λαμπερό, πηχτό αποτέλεσμα, βλέπεις;

Και ο συνοδός μου χάνεται στη δεύτερη αίθουσα.

Ι. Μιχαήλ, Η ναυμαχία του Γέροντα, 1847, υδατογραφία

Άγνωστος, Η ναυμαχία της Σάμου στις 20-22 Ιουνίου 1824, υδατογραφία

Ν. Κουτσοδόντης, Η καταστροφή των Ψαρών, 1824, υδατογραφία

Θ. Βρυζάκης, Η Έξοδος του Μεσολογγίου, λιθογραφία

Δ. Ζωγράφος, Η μάχη του Καρπενισίου στις 8 Αυγούστου 1823, 1836-9, αυτοτέμπερα σε χαρτί

Η "Έξοδος του Μεσολογγίου". Με ποιον επιπλέον τρόπο τονίζει εδώ ο Βρυζάκης το ιστορικό γεγονός και δίνει ηρωική διάσταση στους πρωταγωνιστές του;

Μοιάζει με ακουαρέλα, εφαρμόζω τις νέες γνώσεις μου. Γιατί είναι όμως έτσι σκοτεινό;

Εδώ ακριβώς κρύβεται το μυστικό του έργου. Είναι επιζωγραφισμένο χαρακτηριστικό, ένα δηλαδή απ' τα πολλά αντίτυπα που τυπώθηκαν με μελάνι σε χαρτί, από ένα αρχικό έργο σχεδιασμένο σε μια πλάκα από σκληρό υλικό.

Όπως το αποτύπωμα μιας σφραγίδας;

Ή τα βιβλία. Ξέρεις, καθώς τα χαρακτηριστικά δημιουργούνται πολύ πιο γρήγορα, εύκολα και οικονομικά απ' τους πίνακες ζωγραφικής, στα χρόνια γύρω απ' την Επανάσταση ταξίδεψαν πολύ στην Ευρώπη μεταφέροντας και το μήνυμα του ελληνικού ξεσηκωμού. Στο πλαίσιο του φιλελληνικού κλίματος, πολλοί ξένοι καλλιτέχνες εμπνεύστηκαν εξάλλου απ' τον Αγώνα.

Για σκέψου!

Πω-πω, χαμός γίνεται εδώ!

Είδες; Ένα τόσο μικρό έργο βάλθηκε να μας ιστορήσει με ζωντάνια και λεπτομέρεια, φάση προς φάση, τη μάχη του Καρπενισίου! Παρατήρησέ το προσεκτικά. Πώς εξηγείς τους αριθμούς πάνω στη ζωγραφιά και το κείμενο του Μακρυγιάννη ακριβώς από κάτω;

Τι σχέση έχει όμως ο στρατηγός;

Ο πίνακας ανήκει στη σειρά έργων που παράγγειλε για να συμπληρώσουν με εικόνες τ' "Απομνημονεύματά" του, παρουσιάζοντας την άποψή του για τα πρόσωπα και τα πράγματα. Η ζωγραφική λειτουργεί έτσι ως πράξη πολιτική.

Χμ...

Τι λες, ο συνονόματός μου Δημήτρης Ζωγράφος ήταν σπουδασμένος, ακαδημαϊκός όπως λέμε, ή λαϊκός δημιουργός;

Όπως γινόταν σε πολλά παραδοσιακά επαγγέλματα, δούλεψε μαζί με τους γιους του. Σημείωσε επίσης ότι πήρε και ο ίδιος μέρος στον Αγώνα.

Άρα γνώριζε τα γεγονότα από πρώτο χέρι. Αυτό θα επηρέασε σίγουρα τη ζωγραφική του!

Μια ιστορία μυστηρίου για τη συνέχεια!
Εδώ ο Διονύσιος Τσόκος εμπνεύστηκε από ένα συνταρακτικό επεισόδιο της πολιτικής ζωής του νέου κράτους, τη δολοφονία του κυβερνήτη Καποδίστρια στο Ναύπλιο, φροντίζοντας να μας παραστήσει όλα τα βασικά της δεδομένα: το χώρο, τα πρόσωπα, αλλά και την κατάληξή της. Μπορείς να εντοπίσεις τον έναν απ' τους δυο δολοφόνους; Μη βιαστείς ν' απαντήσεις!

Για να εκτελέσει την παραγγελία που δέχτηκε, ο δημιουργός επισκέφτηκε τον τόπο του εγκλήματος, μίλησε με αυτόπτες μάρτυρες κι έκανε διάφορα προσχέδια και δοκιμές. Αυτή είναι η τελευταία του σπουδή, πριν το τελικό έργο. Αντίθετα με πολλούς ζωγράφους που σπούδασαν στο Μόναχο, ο Ζακυνθινός καλλιτέχνης σπούδασε στην Ιταλία και η δουλειά του συνδέεται με την παράδοση της δυτικότερης επαναστασιακής τέχνης.

Κάπως βαριά μου πέφτουν όλα αυτά.

Ωπ!, να κάτι πιο κοντινό μου, στην επόμενη αίθουσα.

Πώς να νιώθει το Ελληνόπουλο;, χαμογαλάει το ανθρώπακι.

Είναι η πρώτη παράσταση ενός παιδιού στη νεοελληνική ζωγραφική. Την ίδια εποχή, παρά τη δύσκολη μετεπαναστατική πραγματικότητα, οι πρώτοι άρχοντες του τόπου ενδιαφέρθηκαν για την τέχνη ιδρύοντας το 1836 στην Αθήνα το Σχολείο των Τεχνών, όπου μορφώθηκαν οι επόμενες γενιές Ελλήνων ζωγράφων. Οι πρώτοι καθηγητές ήταν βέβαια ξένοι, οι περισσότεροι... Άρχισες να κουράζεσαι;

Σα σίφουνας, διασχίζει τον όροφο κι εξαφανίζεται στην τελευταία αίθουσα.

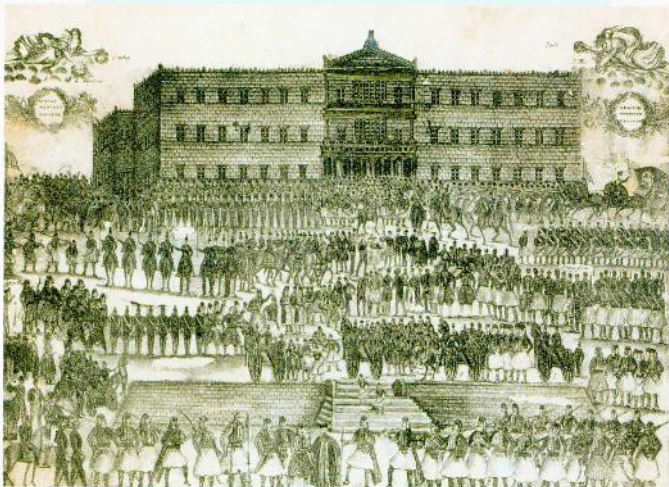
Δ. Τσόκος, *Η δολοφονία του Καποδίστρια*, 1865, ελαιογραφία

Κ. Παπαγιαννάκης, *Ελληνόπουλο*, 1837, ελαιογραφία

Ν. Γρηγοριάδης, Η Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843, 1844, λιθογραφία

Τι γυρεύει τόσοσ κόσμος μπροστά στη Βουλή;

Ήταν παλάτι τότε. Γιορτάζουν την παραχώρηση συντάγματος απ' το βασιλιά Όθωνα, μετά τη λαϊκή εξέγερση στις 3 Σεπτεμβρίου του 1843. Ιδού και το χειρόγραφο του πρώτου μας συντάγματος!

Φαίνεται συγκινημένο.

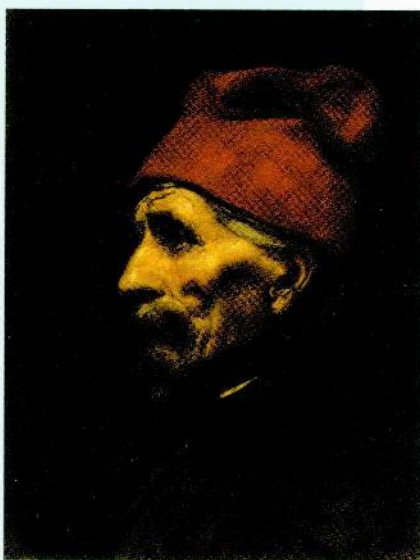
Μάντεψε, το έργο είναι ελαιογραφία, ακουαρέλα ή χαρακτικό; Εδώ σε θέλω!

Δες αυτά τα πορτρέτα! Δεν είναι πετυχημένα;

Πραγματικά, κι ο γέροντας νιώθει, λες, ...

ενώ η μικρούλα .....

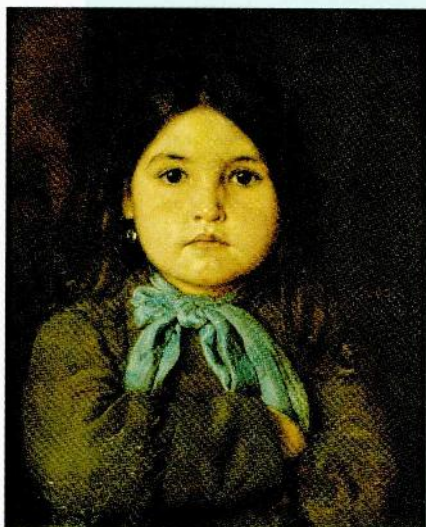
Οι ηλικιωμένοι και τα μικρά παιδιά ήταν απ' τα αγαπημένα θέματα του Νικόλαου Γύζη, ενός απ' τους σπουδαιότερους ζωγράφους μας. Μια γενιά νεότερος απ' το Βρυζάκη, αυτός συνέχισε τις σπουδές του στη Σχολή του Μονάχου, όπου έγινε και καθηγητής παραμένοντας μόνιμα στη Γερμανία. Πώς χειρίστηκε λοιπόν εδώ τα μέσα του για να "πλάσει" μορφές σαν αληθινές, που μοιάζουν νάχουν σάρκα και οστά αλλά και συναισθήματα και σκέψεις; Και πώς αντιμετωπίζει τους πρωταγωνιστές του, πιστεύεις;

Ν. Γύζης, Γέροντας με κόκκινο φέσι, ελαιογραφία

Μα ποιοι είναι, συγγενείς του;

Άπλοι άνθρωποι πάντως. Αν και συχνά εμπνεύστηκε απ' τα αγαπημένα του πρόσωπα, ο γέροντας είναι μάλλον κάποιος Ναπολιτάνος που συνάντησε σ' ένα ταξίδι. Προχωρώντας στο 19ο αιώνα, το ενδιαφέρον των καλλιτεχνών μας μετατοπίστηκε στην καθημερινή ζωή και τους πρωταγωνιστές της. Στα γράμματα είχαμε αντίστοιχα το ρεύμα της ηθογραφίας. Έχεις διαβάσει Παπαδιαμάντη; Μιλάμε γενικά για μια εποχή ανάπτυξης σε όλους τους τομείς, τα χρόνια του Χαρίλαου Τρικούπη.

Ν. Γύζης, Κοριτσάκι, ελαιογραφία

Να, κάπως έτσι στόλιζε τα σαλόνια της η νέα κοινωνική ομάδα των πλούσιων αστών!
Τι τίτλο θα έδινες στον πίνακα του φίλου του Γύζη Κωνσταντίνου Βολανάκη;

.....

Πρόσεξες πώς καταφέρνει να δημιουργήσει μια ατμόσφαιρα γαλήνης και ηρεμίας;

.....

Κάτι με προβληματίζει όμως.

Εδώ ποιος πρωταγωνιστεί;

Η θάλασσα, αγαπημένο θέμα και ειδικότητα του ζωγράφου. Προς τα τέλη του αιώνα, το ενδιαφέρον των καλλιτεχνών στράφηκε σιγά-σιγά και στο φυσικό τοπίο γύρω τους, με έργα τοπογραφίας.
Ξέρεις, ο Βολανάκης, που σπούδασε στο Μόναχο, αν και καθηγητής στη Σχολή Καλών Τεχνών και ένας ακόμα απ' τους μεγάλους της ζωγραφικής μας, έζησε δύσκολα ανοίγοντας, για βιοποριστικούς λόγους, και δική του σχολή. Δεν έχουμε εύκολο επάγγελμα, βλέπεις!

Μια τελείως διαφορετική αντιμετώπιση του ίδιου θέματος απ' το λίγο νεότερο Περικλή Πανταζή, που εγκαταστάθηκε τελικά και δημιούργησε στο Βέλγιο.

Μα δεν ολοκλήρωσε το έργο!, διαμαρτύρομαι και πάνω να του το αποδείξω:.....

.....

Απλώς δεν περιέγραψε με λεπτομέρεια την ακτή της Οστάνδης, αλλά έδωσε μία φευγαλέα εντύπωσή της, την όψη της μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Έζησε από κοντά τις εξελίξεις της ευρωπαϊκής τέχνης και, παρότι πέθανε νωρίς, εντάχθηκε απόλυτα στο νέο κλίμα της εποχής, τη μόδα του ιμπρεσιονισμού.

Άλλη τρέλα αυτή!

Ίσα-ίσα, όπως οι φυσικοί επιστήμονες, συνειδητοποίησαν τώρα και οι καλλιτέχνες ότι η πραγματικότητα δεν είναι μία και σταθερή, αλλά μεταβάλλεται διαρκώς, οπότε προσπάθησαν να συλλάβουν με τα δικά τους μέσα την αλλαγή! Το ξέρεις ότι, αν περνούσες με το τρένο δίπλα απ' την ακτή, το μάτι σου θα συγκρατούσε μια εικόνα σαν αυτή;

Προσπαθώ να το κωλέψω.

Κ. Βολανάκης, *Καλας*, ελαιογραφία

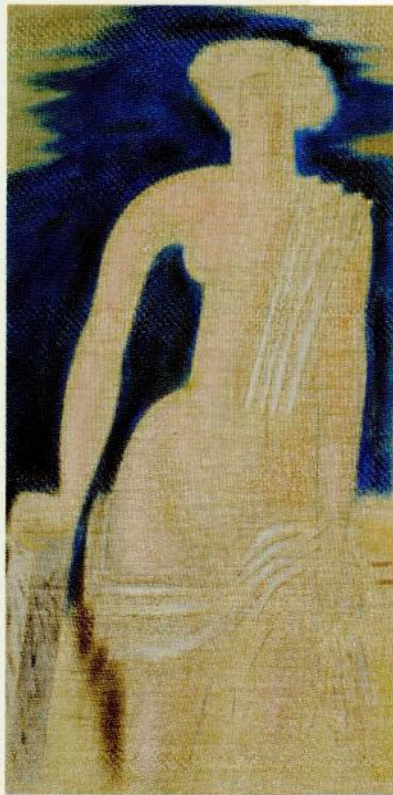
Π. Πανταζής, *Παραλία*, ελαιογραφία

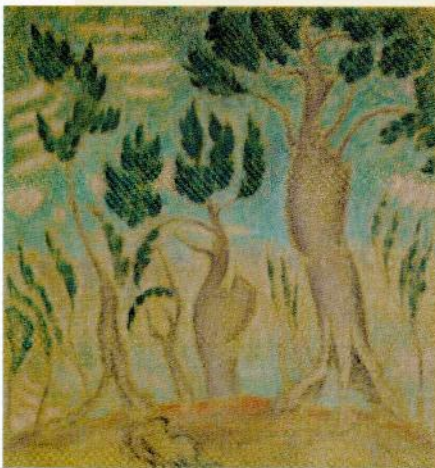

Θ. Φλωρά-Καραβία, Ο Αντώνης Μπενάκης στον Α' Βαλκανικό πόλεμο, 2/2/1913, σχέδιο με μολύβι και παστέλ

Κ. Παρθένης, Μορφή από την αρχαιότητα, 1935-38, ελαιογραφία, Εθνική Πινακοθήκη

Κ. Παρθένης, Τοπίο από την Κέρκυρα, 1915, ελαιογραφία, Εθνική Πινακοθήκη

Υποδεχτείτε τον 20ό αιώνα! Τα καλλιτεχνικά δεδομένα στη χώρα μας εξελίσσονται συνεχώς: περιοδικά τέχνης, διαγωνισμοί και εκθέσεις ζωγραφικής... Και η "μεγάλη" ιστορία του τόπου προχωρά φέρνοντας στο προσκήνιο νέους πρωταγωνιστές, όπως ο Ελευθέριος Βενιζέλος. Όσο για το πορτρέτο με μολύβι και παστέλ, κραγιόνια δηλαδή, είναι του ιδρυτή του Μουσείου, Αντώνη Μπενάκη. Του γνωστού "Τρελαντώνη", απ' το βιβλίο της αδελφής του Πηνελόπης Δέλτα. Τον είχε συναντήσει η Θάλεια Φλωρά-Καραβία, όταν ακολούθησε τον ελληνικό στρατό στους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-13, δίνοντας ανταποκρίσεις με τα σκίτσα της.

Μια γυναίκα!;

Τι νόμιζες; Ένα σωρό γυναίκες δημιουργούς έχουμε πα στη νεοελληνική ζωγραφική, εξίσου καλές με τους άντρες συναδέλφους τους. Η πορεία τους ήταν το ίδιο εύκολη, πιστεύεις;

.....

Ώρα για κάτι πραγματικά καινούργιο! Με το γυρισμό του Κωνσταντίνου Παρθένου απ' τα ...μεταπτυχιακά του στην Ευρώπη και ιδιαίτερα στο Παρίσι, νέα πρωτεύουσα της τέχνης, και με το διορισμό του στη Σχολή Καλών Τεχνών, άνεμος ανανέωσης φύσηξε στα καλλιτεχνικά πράγματα του τόπου. Τι καινούργιο βλέπεις στα έργα; Παρατήρησε πώς χειρίστηκε ο καλλιτέχνης τα υλικά του, πώς δούλεψε το σχέδιο και το χρώμα...

.....

Προσέχω το γυμνό μουσαμά.

Μήπως είναι σπουδές;

Σε ξεγελάει η επιθυμία του ζωγράφου να συγκρατήσει την ουσία αφαιρώντας καθετί περιττό! Εντοπίζεις όμως διαφορές στην τεχνοτροπία, τον τρόπο δουλειάς του στα δύο έργα; Πρόσεξε κυρίως τι σχήματα χρησιμοποίησε.

.....

Θα το καταλάβαινες ωστόσο ότι βγήκαν απ' το ίδιο χέρι; Πώς;

Διαβάζω τους τίτλους.

Γιατί εμπνεύστηκε απ' την αρχαιότητα εδώ;

Ίσως επειδή βασικό σύνθημα για την ανανέωση της ελληνικής τέχνης στις αρχές του 20ού αιώνα έγινε η επιστροφή στις ρίζες. Δε θυμίζει και η μορφή της πρωταγωνίστριας το σχέδιο των αρχαιοελληνικών αγγείων;

Τι παρατηρητικότητα!

Βουτιά στα βαθιά τώρα, στην ίδια την ανθρώπινη ψυχή, και μάλιστα της γυναίκας.

Πφ, παιδικά πασσαλείμματα!

Τουλάχιστον αναγνώρισες την τεχνική τ.....
Κι όμως, ο λίγο νεότερος Γιώργος Μπουζιάνης, μετρ του είδους, που έζησε χρόνια στη Γερμανία, δημιούργησε στο πλαίσιο της σύγχρονης του ευρωπαϊκής τέχνης κι ήταν απ' τους μεγαλύτερους Νεοέλληνες δημιουργούς! Πρόσεξε τον τρόπο δουλειάς του εδώ. Τίποτα δεν είναι τυχαίο! Πώς χειρίστηκε το σχέδιο και το χρώμα και τι σχέση έχουν μεταξύ τους;

Τι διάθεση μας υποβάλλει με το έργο;

Για τον εξπρεσιονισμό, τη ζωγραφική που δίνει έμφαση στην έκφραση των συναισθημάτων, του εσωτερικού κόσμου του καλλιτέχνη, η πραγματικότητα ήταν πια τελείως υποκειμενική. Ξέρεις ποια αφορμή οδήγησε το ζωγράφο σ' αυτήν την ανακάλυψη; Ένα μαραμένο φύλλο αγριοκασταναίας!

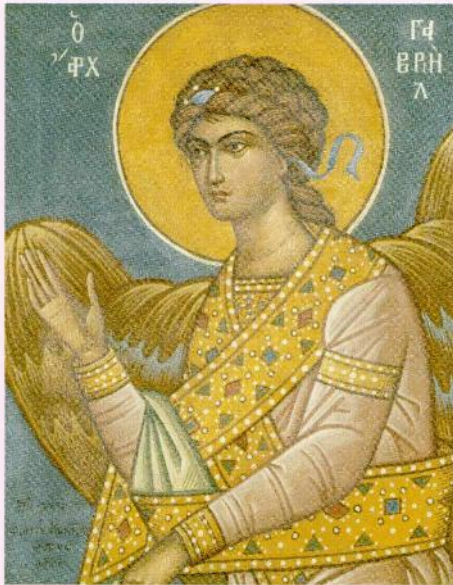
Μυστήρια πράγματα!

Γ. Μπουζιάνης, Καθιστή γυναίκα, 1930, υδατογραφία

Φ. Κόντογλου, Άγγελος, τέμπερα σε χαρτί, Συλλογή Δ. Φωτόπουλου

Φ. Κόντογλου, Ο Αρχάγγελος Γαβριήλ, 1962, ελαιογραφία

Τι γυρεύουν εδώ οι βυζαντινοί άγγελοι;

Μπορείς να καταλάβεις αν είναι ολοκληρωμένα έργα ή μελέτες;

Ο Φώτης ο Κόντογλου, σύγχρονος Μικρασιάτης καλλιτέχνης και συγγραφέας, ύστερα κι από ένα ταξίδι στο Άγιο Όρος, αναζήτησε την ανανέωση της ελληνικής τέχνης στη βυζαντινή ζωγραφική. Το δράμα της Μικρασιατικής Καταστροφής του 1922 ευνόησε την τάση επιστροφής στις πηγές, ενώ στην Ευρώπη παρόμοιο κλίμα δημιούργησε η πικρή εμπειρία του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου, που γέννησε και τον εξπρεσιονισμό. Σε σκότσια, έτσι; Ώρα για γλέντι!

Η σκιά του συνοδού μου χάνεται πίσω από ...έναν μπερντέ!

Στις ρίζες της τέχνης μας ανήκει και η λαϊκή ζωγραφική, η παλιότερη αλλά κι αυτή που συνέχιζε να καλλιεργείται αυτή την εποχή, όπως η τέχνη του Καραγκιόζη. Οι καλλιτέχνες άντλησαν λοιπόν έμπνευση κι απ' το έργο δημιουργών όπως ο Σωτήρης Σπαθάρης. Μην μορφάζεις! Βάζεις με το νου σου πόσες διαφορετικές τέχνες συνδυάζει το θέατρο σκιών;

Έτσι, η νέα γενιά Ελλήνων ζωγράφων, οι μαθητές των προηγούμενων που άρχισαν την πορεία τους στα χρόνια του 1930, επιδίωξαν να δημιουργήσουν μια τέχνη σύγχρονη κι ελληνική ταυτόχρονα, ζυωμένη με τη μακραίωνη καλλιτεχνική παράδοση του τόπου και ανοικτή στις εξελίξεις της ευρωπαϊκής τέχνης. Κάτι ανάλογο είχαμε και στα γράμματα.

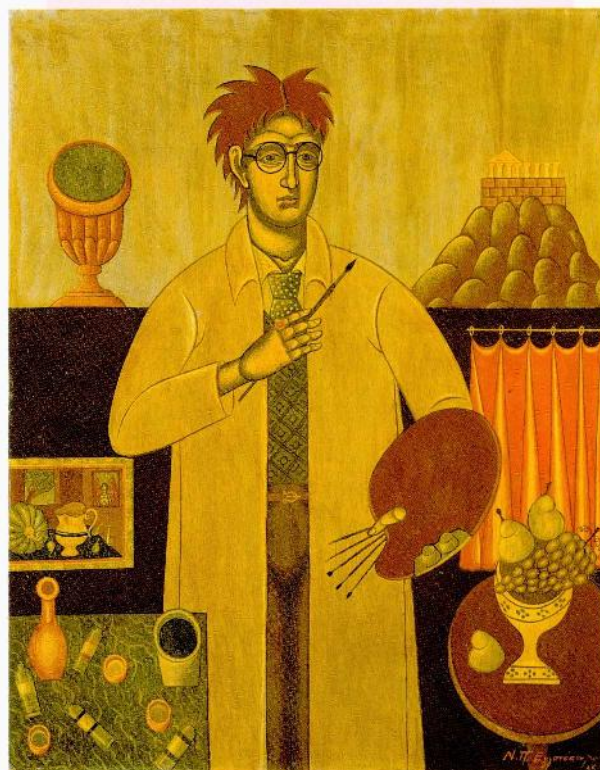
Πετιέται από πίνακα σε πίνακα, σε φωτογραφίες των ποιητών, σε βιτρίνες με βιβλία κι άλλα αντικείμενα. Ζαλίστηκα! Επιτέλους, σταμάτησε.

Από δω ένα έργο του Γιάννη Μόραλη, ενός νεαρού 90 χρονών σήμερα... ένα του υπερρεαλιστή ποιητή και ζωγράφου Νίκου Εγγονόπουλου... του Διαμαντή Διαμαντόπουλου... του ζωγράφου των λαϊκών νέων Γιάννη Τσαρούχη... του Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα -στο Μουσείο ανήκει, ξέρεις, και η Πινακοθήκη του. Ποια απ' αυτά είναι, λες, αυτοπροσωπογραφίες; Όχι ζαβολιές!

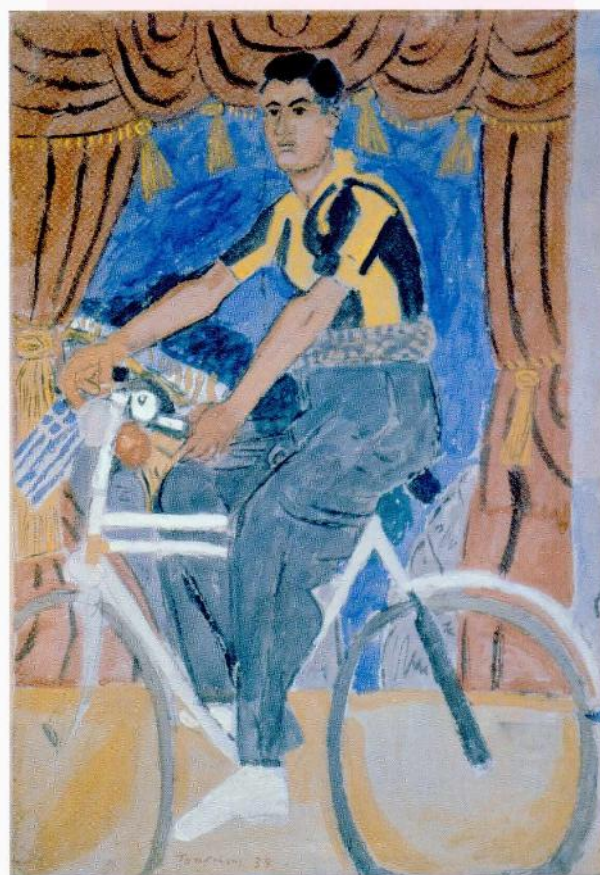
.....

.....

.....

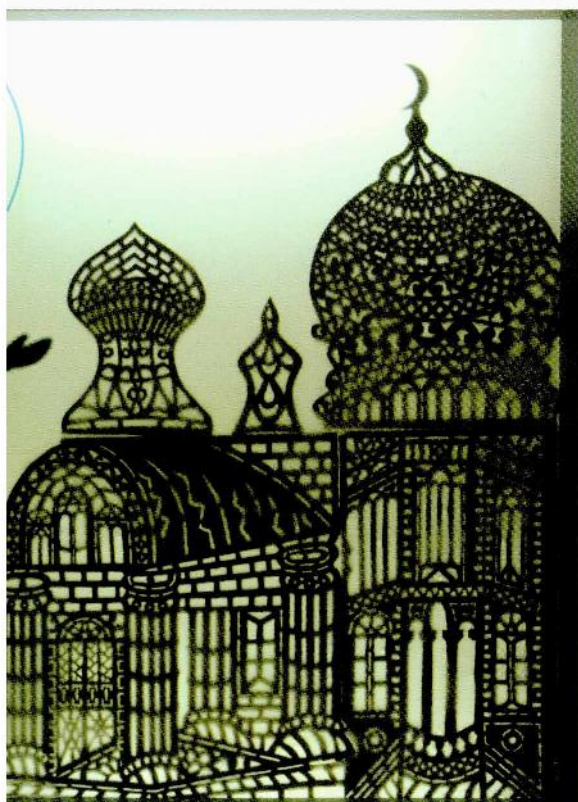

Ν. Εγγονόπουλος, *Αυτοπροσωπογραφία*, 1935, τέμπρα σε ξύλο, Συλλογή Α. και Ε. Εγγονοπούλου

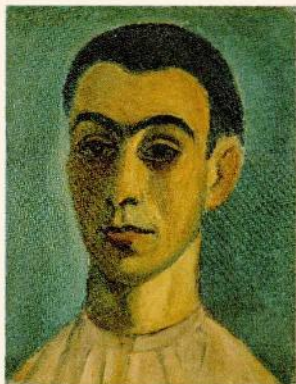

Γ. Τσαρούχης, *Ποδηλάτης*, 1939, νερομπογιά με κόλλα σε πανί, Ίδρυμα Τσαρούχα

Σ. Σπαθάρης, φιγούρες από την παράσταση "Ο γάμος του Καραγκάζη"

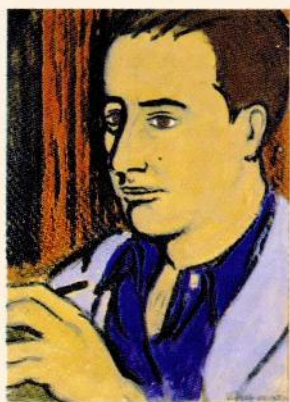

Γ. Μόραλης, Αυτοπροσωπογραφία, 1934, ελαιογραφία

Ν. Χατζηκυριιάκος-Γκίκας, Αυτοπροσωπογραφία, 1942, ελαιογραφία

Δ. Διαμαντόπουλος, Αυτοπροσωπογραφία, 1937-1949, ελαιογραφία

Προσπάθησε τώρα να ... μυριστείς διάφορες σχέσεις και επιδράσεις. Ποιος καλλιτέχνης έπλασε τα γυμνά μέρη του πρωταγωνιστή του με τον τρόπο των Βυζαντινών; Είχε μαθητέψει άλλωστε κοντά στον Κόντογλου.

Ποιος εμπνεύστηκε από τα νεκρικά πορτρέτα του Φαγιούμ; Πριν απορήσω, μου θυμίζει ένα γνωστό μου απ' το ισόγειο του Μουσείου.

Ποιος είχε παραγγείλει στο Σπαθάρη σκηνικά, για φόντο των έργων του;

Ποιος επηρεάστηκε απ' το Γάλλο ζωγράφο Ματίς και την αγάπη του για τα καθαρά, έντονα χρώματα, απλωμένα σε μεγάλες επιφάνειες;

Μπράβο! Στον πίνακα που έμεινε δύσκολα μαντεύουμε ότι ο δημιουργός του θα έφερνε στη χώρα μας τη ζωγραφική επανάσταση του κυβισμού. Με τα έργα αυτής της γενιάς, λοιπόν, η νεοελληνική ζωγραφική ωρίμασε πια, θα λέγαμε, ακολουθώντας στο εξής μια πορεία παράλληλη με την τέχνη άλλων χωρών. Σε κούρασα, όμως, κουράστηκα κι εγώ. Σε βοήθησα πάντως αρκετά να καταλάβεις τι θα πει ζωγράφος. Τα υπόλοιπα θα τα ανακαλύψεις εσύ, στο Μουσείο τώρα, κι αλλού στο μέλλον. Καλή συνέχεια!

Εξαφανίστηκε. Κι είχα τόσα να τον ρωτήσω! Στο πάτωμα σκορπίζουν σημειώματα.

Ο Μουσαφίρας; Μα είναι στοιχείο της Τέχνης του Ζωγράφου.

Η περιγραφή θυμίζει
την αυτοπροσωπογραφία του .....

Κοκκινοπρόσωπος, με φωτεινά μάτια και φωνή εξαιρετικά υποβλητική,
φορούσε μόνιμα ένα λεπτό χρυσό αλυσιδάκι στο λαιμό
κι ένα χοντρό χρυσό δαχτυλίδι στο δείκτη του δεξιού χεριού,
που ήταν αδύνατο να μην το παρατηρήσεις...

Οδυσσέας Ελύτης

Πέτρες απ'τα ξεροπήσια της εξορίας
ρίζες απ'τις παραθαλάσσιες καλαμιές
που οι χειμωνιάτικες φουρτούνες τις ξεθάβουν
και την άνοιξη χάσκουν στο φως.
Κι αυτά τα κλειστά, σιωπηλά πράγματα
αποκτούν φωνή... μιλούν, υπαγορεύουν
αυτό που ήταν, αυτό που θα μπορούσαν
ακόμη να είναι...

Γιάννης Ρίτσος

Όλα στα έργα μου γίνονται με την έκφραση
κι όλα εκφράζονται με το χρώμα,
που για μένα δεν είναι απλώς μπογιά,
παρά το εκφραστικό μέσο
του μουσικοψυχοπνευματικού κόσμου μας.

Χμ... Μήπως τελικά οι τέχνες και τα γράμματα
συνδέονταν εκείνη την εποχή; Τι μορφές να κρύβει όμως
μα πέτρα ή μια ρίζα; Ψάχνω στις προθήκες.

Σίγουρα κείμενο του .....

Να: .....

- Ξεχάστηκα, όμως, και το Μουσείο θα κλείσει!
- Απρόθυμα, παίρνω το δρόμο της επιστροφής.
- Ξαναβλέποντας τα έργα, μπαίνω στον πειρασμό.
- Σκαρώνω μια λίστα με όσα επιδιώκουν
- να αφηγηθούν μια ιστορία.....
- να περιγράψουν την "πραγματικότητα" με ακρίβεια.....
- να την εξιδανικεύσουν.....
- να τη συμπικνωσουν στο ουσιαστικό.....
- να εκφράσουν τα συναισθήματα που τους δημιουργεί.....
- να δώσουν μια στιγμιαία εντύπωσή της: .....

Πλησιάζω στην έξοδο, όταν νιώθω ξαφνικά
ότι με παρακολουθούν. Να 'ναι η μικρούλα
απ' το διπλό πορτρέτο δεξιά μου; Του Μόραλη πάλι.
Με διαφορετική τεχνοτροπία, όμως, τόσο ζωντανό!
Πριν συναντήσω τον κύριο Ζωγράφο, θα λιπόμουν
τη μικρή, έτσι κλεισμένη στις δυο διαστάσεις του πίνακα.
Τώρα όμως; Πόσα θα ξέρει για τους ζωγράφους
και τη ζωγραφική! Βγαίνω χαμογελώντας.

Γ. Μόραλης, Δανάη και Μερσία Βελώνη (αυτοπροσωπογραφία), 1944, ελαιογραφία, Συλλογή Μ. Βελώνη

χΕΙΑ

ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ - ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ